

MONITORING ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA DJECE U BIH

Doc. dr Jelena Latinović

UVOD

Ponašanjem odraslih prema djeci, ali i odnos države i društva prema njima, vidljiva je stvarna briga o zaštiti i pružanju optimalnih životnih uslova malodobnim licima. Svako društvo prepoznaje zlostavljanje i iskorištavanje djece, samo je razlika koliko čini na pružanju zaštite ljudskih prava djece.

Pod pojmom prava djeteta smatramo prava koja su po svojoj prirodi ljudska i koja svako djeteta ima, bez obzira na to u kojoj državi živi, u kom političkom, kulturnom i ekonomskom okruženju, i u skladu sa kakvim tradicijama, običajima i vjerovanjima se razvija.

U državama, koje su članice Savjet Evrope imaju pravo da uživaju čitav niz ljudskih prava osiguranih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, Konvencijom UN o pravima deteta (UNCRC) i drugim međunarodnim dokumentima za ljudska prava, koja uključuju građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava. Cilj je da se obuhvate sve kategorije ljudskih prava i da ova prava postanu stvarnost za svu djecu.

KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

Konvencija UN-a o pravu djeteta predstavlja preokretu načinu na koji društvo treba da gleda djecu, i to kao prave subjekte prava. Ova ideja i dalje predstavlja izazov, jerse prava djece se, uprkos napretku koji je postignut, svakodneвно krše. Još uvijek postoje nedostaci u pravnoj zaštiti djece, a jaz između zakona i prakse je čak i viši problem. Potrebno je postići jako političko opredjeljenje, paralelno sa izdvajanjem dovoljnih resursa i široko rasprostranjenom društvenom svijesti o pravima djeteta, kako bi se u ponaj mjeri osiguralo da djeca postanu nosioci punih prava. Na osnovu vlastitih stavova djece, kao i informacija koje je moguće prikupiti na nivou BiH i njenim entitetima, civilnog društva i ombudsmena za djecu, u ovom radu je dat pregled najzanimljivijih izazova za prava djece u narednim godinama.

KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

Članova Konvencije mogu se svesti na sljedeća načela:

- ▶ Izražava se potreba djece za posebnom brigom i zaštitom, s obzirom na njihovu osjetljivost;
- ▶ Nediskriminisanje;
- ▶ Pomoć porodici i obezbeđenje da dijete živi u porodičnoj sredini u atmosferi sreće, ljubavi i razumjevanja;
- ▶ Vaspitavanje djeteta u duhu tolerancije, slobode, mira, ravnopravnosti i solidarnosti;
- ▶ Djelovanje u najboljem interesu djeteta;
- ▶ Sva djeca i mladi imaju ista prava. Ni jedno dijete ne smije biti oštećeno zbog svog pola, boje kože, jezika ili religije;
- ▶ Da imaju pravo na najveću moguću mjeru zaštite zdravlja kao i zdravstvene preventivne i medicinske brige;
- ▶ Da imaju pravo na besplatno osnovno obrazovanje. Osim toga, mora im se osigurati i posjeta školama, koje bi ih mogle dalje obrazovati; Da imaju pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i učestvovanje u kulturnim i umjetničkim aktivnostima;
- ▶ Da imaju pravo na informisanje, kao i na to da svoje mišljenje slobodno kažu i budu saslušani;
- ▶ Da imaju pravo na dobar odgoj. Njihovi roditelji ili prosvjetni radnici ne smiju primjenjivati silu. Zloupotreba i zlostavljanje djece su zabranjeni;
- ▶ Da imaju pravo u ratu i bijegu dobiti posebnu pomoć i zaštitu;
- ▶ Da imaju pravo na zaštitu od rada kojim bi bili iskorišćeni i na zaštitu od seksualnog zlostavljanja;
- ▶ Da imaju pravo na život sa svojim roditeljima i na kontakt s oba roditelja, ako oni žive razdvojeno;
- ▶ Da djeca i mladi sa poteškoćama u razvoju imaju pravo na posebnu podršku i unapređenje, kao i na aktivno učestvovanje u društvenom životu.

KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA

UN su donijele Konvenciju o pravima djeteta koju je do sada su ratifikovale 193 države. To je prvi međunarodni ugovor koji se posebno bavi pravima djeteta i ujedno dokument koji je prihvatio najveći broj zemalja članica. U saradnji s UNICEF-om čine se napori u promovisanju Konvencije o pravima djeteta u predškolskim i školskim ustanovama, ali izostaje obrazovanje za njenu primenu. Konvencija obavezuje države da s pravima sadržanim u njoj upozna i odrasle i decu. Sva djeca trebaju posebnu zaštitu, zbog čega su UN osnovale Fond za pomoć djeci – UNICEF.

Prava koja su Konvencijom zagwarantovana su prava djeteta na život i razvoj, pravo na ime i državljanstvo, na to da zna ko su mu roditelji, kao i pravo na obrazovanje i očuvanje sopstvenog identiteta. Drugi korpus prava može se nazvati pravom djeteta na participaciju. Ovo podrazumijeva pravo djeteta na slobodu mišljenja, savjesti i veroispovjesti, slobodu izražavanja, slobodu udruživanja i mirnog okupljanja, pravo na informisanje. Posebno se ističe pravo na zaštitu djeteta od svakog fizičkog, seksualnog i psihološkog iskorišćavanja, poput zlostavljanja, zanemarivanja, ekonomske i seksualne zloupotrebe, kao i trgovine djecom i sl.

OPŠTI PRINCIPI PRAVA DJETETA

Pozitivni zakonski propisi u ovoj oblasti, obavezuju nadležne institucije i porodicu, da su obavezni obezbijediti zaštitu svakom djetetu, kako onom zdravom, tako i onom nemoćnom, odnosno duševno ili tjelesno oštećenom, socijalno zapuštenom, ili djetetu bez roditelja, roditeljske brige i staranja. U zakonskim propisima posebno se naglašavaju dužnosti, prava i obaveze roditelja da se brinu i staraju o pravima svoje djece, o njihovom životu i zdravlju, odgoju i obrazovanju i svim ostalim njihovim interesima. Ostvarivanje tih prava i dužnosti, posebno maloljetne djece, moguće je ostvariti pravilnim odgojem i obrazovanjem. Na taj način dijete će postati sposobno da u većini slučajeva samo zadovolji svoje potrebe, a da se nadzor i briga roditelja nad njegovim ponašanjem i zaštita svedu na najmanju mjeru.

Roditelji su obavezni da odgajaju i izdržavaju svoju maloljetnu djecu, da ih školuju i izvedu na pravi put, kako bi dijete moglo uspješno i samostalno krenuti u život. Zakonom je regulisano, da pored bioloških roditelja, očuh i maćeha su, također, dužni da izdržavaju svoje maloljetne potomke, ako djeca nemaju žive roditelje ili ako roditelji nemaju za to mogućnosti.

Društvo, sa svoje strane, pomaže i podstiče porodicu za odgoj i obrazovanje djece. To čini, u prvom redu, garantovanjem nekih prava, kao što su: roditeljsko pravo na novčani dodatak za izdržavanje djece, organizovanje obdaništa, malih škola, učenje stranih jezika, kulturnih manifestacija i sl. Posebna briga posvećuje se djeci bez roditelja, djeci samohranih roditelja, djeci ometenoj u razvoju, hendikepiranoj djeci za koje društvo obezbjeđuje posebne, specijalne uslove i stručnjake koji se brinu o njihovom psiho-fizičkom razvoju.

ZAŠTITA PRAVA DJETETA

UNICEF, vodeća svjetska organizacija se više od 60 godina bavi zaštitom prava djeteta. Glavni cilj je da se dečija prava uspostave kao trajan etički princip i standard ponašanja prema deci. Ova organizacija zastupa i podržava ostvarivanje i zaštitu prava djeteta, kao osnove za obezbeđivanje mogućnosti za razvoj njihovih punih potencijala. Osnovni cilj jeste da se obezbjedi da sva djeca, posebno ona koja su isključena i žive u siromaštvu, koriste i ostvaruju svoja prava.

Ombudsman, odnosno zaštitnik prava građana je izvorno institucija švedskog porekla koja je uvedena Ustavom iz 1809. godine. Osnovna uloga ombudsmana jeste u tome da štiti individualna i kolektivna prava i interese građana, tako što vrši opštu kontrolu nad radom uprave i javnih službi. Tu ulogu ombudsman vrši u ime skupštine i snabdjeven je njenim autoritetom. Ombudsman može samo preporukama i kritikom da ukazuje upravi i javnim službama na njihov pogrešan rad i da im predloži kako da isprave propuste. Ombudsman postupa na osnovu žalbi građana, ali i po sopstvenoj inicijativi. Da bi zaštitnik prava građana postupao po žalbi građana, uslov je da su iscrpljena sva raspoloživa pravna sredstva. U raznim zemljama ombudsman ima različite nazive, npr. u Engleskoj se zove povjerenik parlamenta, u Francuskoj medijator, u Poljskoj pravobranilac prava građana. Posebnu zaslugu za uvođenje ombudsmana, kao institucije zaštitnika prava građana, imao je Valter Gelhorn, profesor upravnog prava na Kolumbija univerzitetu, koji je ukazao na velike potencijale koje ima ombudsman, kao institucija parlamentarnog povjerenika. Posebna vrsta ombudsmana je ombudsman za zaštitu prava djeteta, koji je ustanovljena u Norveškoj 1981. godine.

ZAKLJUČAK

Svi smo svjedoci povređivanja i ugrožavanja prava djece, a tim što ugrožavamo prava djeteta od njih ne možemo napraviti dobre i poštene ljude, stvaramo loše i nezdravo društvo, i neizvjesnu budućnost. Ako zaista želimo da zaštitimo djecu i njihov fizički i psihološki integritet, ne smijemo samo da osudimo nasilničko ponašanje, već moramo i zakonom da zabranimo sve vrste nasilja nad djecom. Nažalost, većina slučajeva nasilja nad najmlađima ostaje neotkrivena zbog straha djece da o tome govore.

Od presudne važnosti je da se djeca motivišu da postanu aktivni članovi društva i da se razvije snaga njihove ličnosti. To bi im omogućilo da promjene mišljenje o sopstvenom mjestu u svijetu i da shvate da imaju prava za koja se moraju zalagati i odgovornosti koje moraju poštovati.

U narednom periodu potrebno je nastaviti u raditi na daljem usvajanju evropskih načela socijalne uključenosti, kao i razvoj državnih kapaciteta u oblasti obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite djece u BiH. Potrebno je fokusirati se na mobilnost mladih ljudi i podržati projekte koji se odnose na pomirenje i saradnju, jer su djeca i mladi vlasnici budućnosti.